

*Клочков В. В. ад'юнкт Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського
<https://orcid.org/0000-0003-4268-8758>*

ПІДТРИМАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В РАЙОНІ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

У статті представлено порядок та ключові питання проведення підтримуючої бесіди, яку пропонується застосовувати в діяльності груп контролю бойового стресу з метою підтримання психологічної стійкості військовослужбовців в районі ведення бойових дій. Описано порядок та умови апробації розробленого інструменту підтримання психологічної стійкості. В ході обговорення результатів апробації доведено їх результативність.

Ключові слова: чинники бою; психологічна стійкість; підтримання; аналіз проведених дій; бесіда.

Вступ. Чинники сучасного бою здійснюють істотний вплив на перебіг психічних процесів (сприйняття, увагу, пам'ять, мислення, волю, емоції), змінюючи їх швидкість та якість (константність, вибірковість, цілісність, стійкість, обсяг, концентрацію, продуктивність, реалістичність тощо), що у свою чергу визначає ефективність бойової діяльності. Проте, неминуче переживання стресу може мати, як мобілізуючі (бойове збудження), так і дестабілізуючі (ступор, паніка, аутоагресія) наслідки.

11 листопада 2022 року заступником начальника Генерального штабу Збройних Сил України генерал-майором Володимиром Ковалем затверджена інструкція “Порядок роботи груп контролю бойового стресу у військових частинах Збройних Сил України”. У ній визначено основні завдання груп, серед яких, третім зазначено – “оцінювання та оперативне реагування на зміни психологічної готовності та стійкості особового складу військової частини, що виникають під час виконання завдань за призначенням”.

У інструкції зазначається, що виконання завдань забезпечується основними функціями груп контролю бойового стресу:

психодіагностика психологічних властивостей військовослужбовців, їх станів, соціальних процесів;

вплив на формування, підтримання, відновлення психологічної готовності та стійкості психологічними засобами, а також шляхом психоедукації

(психологічної просвіти) та надання пропозицій у рішення командира; надання консультативної психологічної допомоги.

Проте, відсутній опис та порядок проведення заходів підтримання оптимального режиму функціонування психіки військовослужбовців під час застосування військової частини.

Мета: перевірка дієвості розроблених заходів підтримання психологічної стійкості військовослужбовців в межах психологічного супроводу бойових дій підрозділів військової частини.

Теоретичне підґрунтя. Вихідним положенням побудови емпіричного дослідження є постулат: психологічна стійкість це комплексна, динамічна характеристика особистості, яка забезпечує ефективність її дій з подолання важких життєвих ситуацій.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови [1, с. 1196] “стійкий” визначається, як 1. Здатний твердо стояти, триматися (який відбувається спокійно, розмірено; урівноважений). 2. Який довго зберігає і проявляє свої властивості. 3. Для якого характерні стабільність, постійність; сталий. 4. Здатний витримати зовнішній вплив, протидіяти чомусь (здатний зберігатися, існувати за несприятливих умов); витривалий (який не піддається сторонньому, переважно негативному, впливу). 5. Який проявляє наполегливість, твердість, непохитність у намірах поглядах, вчинках, діях тощо; вірний своїм

переконанням; незламний (який ведеться з наполегливістю, твердістю, непохитністю).

Антонім поняття “стійкий” – термін “нестійкий”, має декілька визначень, які стосуються проблеми нашого дослідження [2, с. 592]: 1. Стосується індивіда, який демонструє безладні та непередбачувані моделі поведінки та настрою. 2. Стосується індивіда, схильного демонструвати моделі поведінки, які є невротичними, психотичними або просто небезпечними для інших. У цьому значенні цей термін використовується як свого роду неформальний психіатричний діагноз.

На сьогодні, в провідних країнах НАТО (принаймні США, Великій Британії та Канаді) склалася ефективна система технологій формування психологічної стійкості військовослужбовців, яка включає:

Stress Management Training (тренінг управління стресом, тренінг щеплення стресу, медитації уваги тощо);

Preparatory Education – попереднє навчання (програма формування бойової свідомості “Battlemind”, надання військовослужбовцям необхідної інформації щодо психологічних явищ сучасного бою);

Stress-Related Cognitive Appraisals – формування ефективних копінг-стратегій;

Rolemodeling – використання поведінкових зразків для наслідування, досвіду бувалих військовослужбовців;

Exposure/Mission Rehearsal Exercises – тренування військовослужбовців у виконанні завдань в обстановці, максимально наближеної до бойової, зокрема з використанням технології віртуальної реальності;

Exposure to Internal Stimuli – тренування апарату стресового реагування.

У бойовій обстановці підтриманню психологічної стійкості військовослужбовців сприяють командири та фахівці з психічного здоров'я, які перебувають у таких пропорціях щодо військовослужбовців: у Британії – 1:2500–4000, США – 1:700, Канаді – 1:500–60.

До збереження психологічної стійкості включається психологічний актив – спеціально підготовлені

військовослужбовці. У Британській армії [3], наприклад, діє Trauma Risk Management program – програма використання парамедичного персоналу (активу) на користь психологічної підтримки товаришів по службі.

У збройних силах США, ФРН та Канади оперативне управління стресом проводиться багаторівневою структурою консультантів, лікарів, психологів та підкріплюється спеціально розробленими методиками психологічної допомоги військовослужбовцям. Група психологів, психіатрів та їхніх помічників органічно інтегрована до військових частин. Вона організовує взаємодію з медичними структурами, військовими капеланами та священниками місцевих парафій.

Консультанти в штабах військових частин та при командирах підрозділів надають допомогу в плануванні бойових завдань, враховуючи принципи управління стресом. Помічники психологів першими реагують на зміну поведінки своїх товаришів, намагаються стабілізувати стан особи і переконати її, що ознаки стресу є нормальною реакцією на виняткові обставини, які з часом проходять. Ця психологічна допомога на місцях не потребує ніяких лікувальних заходів, але полегшує гостру реакцію на стрес і, тим самим, запобігає розвитку серйозних психічних розладів [4].

Починаючи з 1999 р., у 2-й дивізії морської піхоти Корпусу морської піхоти США, Кемп-Леджейн, Північна Кароліна запроваджена програма оперативного контролю стресу “OSCAR” – програма оперативного контролю навантаження і боєздатності. Це партнерство нового типу між військовослужбовцями і фахівцями психіатрії. Вона відрізняється від усіх попередніх програм значною підтримкою психічного здоров'я військовослужбовців під час бойових дій, вбудовує експертний контроль психічного здоров'я безпосередньо до підрозділів тактичного рівня, розвантажуючи стаціонарні чи пересувні заклади старшого командування [5].

У збройних силах більшості країн НАТО об'єктом оцінювання і

прогнозування мотивації та психологічної готовності визначена психологічна стійкість (пружність) (англ. Psychological resilience) [6].

В Україні проведено низку досліджень щодо пошуку шляхів формування психологічної стійкості. Зокрема В. Крайнюк [7] відзначає, що психологічна стійкість особистості формується на засадах багаторазового повторення зіткнення особистості із стресогенними чинниками. Це зіткнення проявляється під час складного процесу, який включає: оцінку стресової ситуації, регуляцію діяльності в стресогенних умовах, подолання стресу або копінгову поведінку, вплив на особистість травматичних подій та опрацювання травматичного досвіду. Виходячи з цього авторка виводить загальну закономірність, яка полягає у тому, що рівень стресостійкості формується в динаміці професійного становлення, зростаючи із підвищенням рівня професійної компетентності (досвіду).

Водночас М. Корольчук [8], О. Хайрулін [9] та інші науковці вказують на те, що підтримувати у належному стані психологічну стійкість можна заходами, які перешкоджають виникненню та розвитку професійних деструкцій та професійного вигорання, що проявляються в психологічній нестійкості. Зокрема М. Корольчук, В. Крайнюк [10] визначають психологічне забезпечення як комплекс заходів та засобів впливу на психіку військовослужбовців з метою формування, підтримання та відновлення оптимальної діяльності в умовах мирного часу та екстремальних умовах бойових дій. Своєчасна та якісна діагностика особистісних особливостей, корекційні заходи можуть перешкодити виникненню небажаних негативних звичок, тощо.

О. Кокун, В. Клочков, В. Мороз, І. Пішко, Н. Лозінська [11, с. 29-37] узагальнили фактори, що сприяють психологічній стійкості військовослужбовців: індивідуального рівня – позитивний копінг, позитивні прагнення, позитивне мислення, реалізм, контроль поведінки, фізична підготовка, альтруїзм; сімейного рівня – емоційні

зв'язки, комунікація, підтримка, близькість, виховання, легкість адаптації до змін (гнучкість сімейних ролей); рівень підрозділу – позитивний психологічний клімат, командна робота, згуртованість; суспільні фактори – приналежність, згуртованість, зв'язаність, колективна ефективність. Автори вказують, що система заходів забезпечення психологічної стійкості військовослужбовців армії США включає: кроки щодо самостійного підвищення стійкості, навчання навичкам виживання, набуття навичок регуляції станів під час військової підготовки, згуртування підрозділів, фізичну підготовку, розвиток лідерських якостей командирів, роботу з сім'ями, надання шани та почесностей загиблим військовослужбовцям.

Як правило коли психологи чи психіатри в Україні говорять про психологічну стійкість проводять заходи щодо її забезпечення, то розглядають її крізь призму психотравми, її профілактики, попередження, реабілітації після неї. Підхід, який пропонується у статті розглядає психологічну стійкість крізь призму забезпечення успішного виконання службово-бойових завдань, в умовах дії джерел загроз незадоволення потреб особистості. У даному випадку не заперечується наявність травми: говориться про підхід який би дозволив більшості військовослужбовців усвідомити свої сильні сторони та використати їх для розвитку своїх якостей, зокрема психологічної стійкості. Тобто йдеться про запуск процесу рефлексії (усвідомлення того, що відбулося).

Методи дослідження. Проведено природній формулюючий експеримент. Для підтримання психологічної стійкості на прийнятному рівні використано адаптовану методику аналізу проведених дій та групову бесіду, що проводилася за адаптованою схемою дебрифінгу. Для встановлення дієвості заходів підтримання психологічної стійкості використано методики: коротка шкала стійкості (В. Smith), коротка шкала тривоги, депресії та ПТСР (адаптація І. Котеньова), Методика оцінки рівня психологічної стійкості

військовослужбовців (В.В. Клочков), шкала оцінювання факторів психологічної стійкості (Г. Капосльоз), моторна проба Шварцландера, спостереження, експертні судження командування частини та їх рішення за результатами проведених заходів.

Результати і обговорення. Апробація підходу здійснювалася в ході роботи мобільної групи Головного управління морально-психологічного забезпечення Збройних Сил України (ГУМПЗ ЗС України) відповідно до окремого доручення заступника начальника Генерального штабу Збройних Сил України (від 14 серпня 2022 року). У склад групи увійшли офіцери-психологи ГУМПЗ ЗС України, НДЦ ГП ЗС України. Група працювала в межах повноважень високомобільної групи внутрішніх комунікацій, використовуючи адаптовану методичку аналізу проведених дій під час роботи з офіцерами МПЗ та командирами підрозділів та групову бесіду (за адаптованою схемою дебрифінгу) як метод підтримання психологічної стійкості військовослужбовців у межах психологічного супроводу бойових дій частини.

Таким чином, апробація полягала у застосуванні в природних умовах інструментів, які дозволяли б підтримувати психологічну стійкість військовослужбовців, їх готовність на рівні достатньому для виконання службово-бойових завдань, що відповідає одному із завдань та функцій груп контролю бойового стресу.

Під час роботи враховувалася висока ймовірність наявності ознак травматичних психічних розладів, проте зусилля зосереджувалися на переважній більшості військовослужбовців, забезпечення усвідомлення ними отриманого досвіду та його використати для розвитку своїх якостей, зокрема психологічної стійкості. Звичайно підхід, який пропонується доцільно реалізувати після фільтрації та визначення військовослужбовців з рівнем негативних відхилень у функціонуванні психіки, що не дозволяє здійснювати роботу в групі. З практики роботи нашої

групи фільтрація здійснювалася в ході встановлення контакту з групою в якій працювали та під час роботи. Відразу хочу зауважити, що випадків вилучення військовослужбовців з групи за нашою ініціативою може пригадати близько 5, з них через ознаки психотравми, що не дозволяють працювати за даною методикою – 2 (всього взяли участь у бесідах 197 осіб).

Групові бесіди проводилися за семи етапами, їх та ключові питання, що розглядалися на кожному з етапів розглянемо нижче.

1. Встановлення контакту, підтримка: вітання, питання про ситуацію з обстрілами, самопочуття, побут, представлення. Знайомство з учасниками шляхом опитування;

для чого я тут? Підкреслення важливості обговорення того що відбулося; дякую що Ви тут а не в іншому місці. Ви молодці незважаючи ні на що.

2. Пригадати, що відбулося (фаза фактів), вшанувати загиблих:

давайте спробуємо відтворити, те що відбувалося (хто ви, що робили, бачили, чули, послідовність подій);

завдання відтворити загальну картину подій, забезпечити підтримку присутності, співучастю, підкреслити не даремність жертв.

3. Розбір дій (фаза думок), визначення вдалих дій, проектування позитиву:

яка перша Ваша думка після того як усвідомили, що відбувається? Які рішення приймали, чому? Що робили, чому вирішили це робити?

акцентувати увагу на раціональних діях: Вам це вдалося зробити в критичній ситуації;

відштовхнутися від того, що вдалося: наступного разу зробимо більше.

4. Аналіз переживань (фаза почуттів), згуртування групи:

як Ви реагували (ваші переживання)? Що було самим жахливим? Чи переживали Ви раніше щось подібне? Що запам'яталося Вам найбільше? Що викликало сум, розпач, розгубленість (фрустрацію), страх? Які тілесні відчуття можете пригадати? Що сказали б загиблим, якби була така

Питання психології

можливість? Що з того що побачили, почули, відчули Вас турбує найбільше?

завдання – створити умови для пригадування та виразу почуттів за підтримки групи.

5. Аналіз досвіду контролю стресу та страху (Фаза симптомів):

чим відрізнялися Ваші стани у момент події, та тепер? (пригадайте тілесні відчуття, Ваші емоції, почуття, які незвичні, непритаманні Вам думки запам'яталися), яким чином Ви переживали (долали) неприємні почуття, емоції? хто користувався порадами психологів?

завдання – відслідкувати шлях виходу психіки зі стресу, опанування емоціями. Вам це вдалося, наступного разу потрібно зробити більше.

6. Фаза завершення:

узагальнення реакцій учасників ведучим;

порівняння результатів роботи групи з іншими групами, результатами досліджень (акцент уваги на тому, що такі реакції є нормальними на ненормальні події);

уточнення реакцій окремих учасників (можливість доповнити перелік

узагальнених симптомів, підкреслити індивідуальність кожного учасника);

необхідність звернутися по допомогу якщо: симптоми ГСР не пройшли через 6 тижнів, підсилились, не в змозі адекватно функціонувати).

7. Мотиваційна установка (Фаза реадаптації):

обговорення та планування бойового майбутнього;

визначення стратегій подолання (засоби саморегуляції та групової підтримки) у бою;

створення спільного розуміння загальної ситуації в якій проявляється психологічна стійкість;

створення відчуття розуміння кожного учасника.

Для встановлення дієвості заходів підтримання психологічної стійкості використано методики вимірювання показників психологічної стійкості, визначення ознак гострих стресових розладів, оцінювання умов функціонування військовослужбовців, бланки яких представлено на рисунку 1.

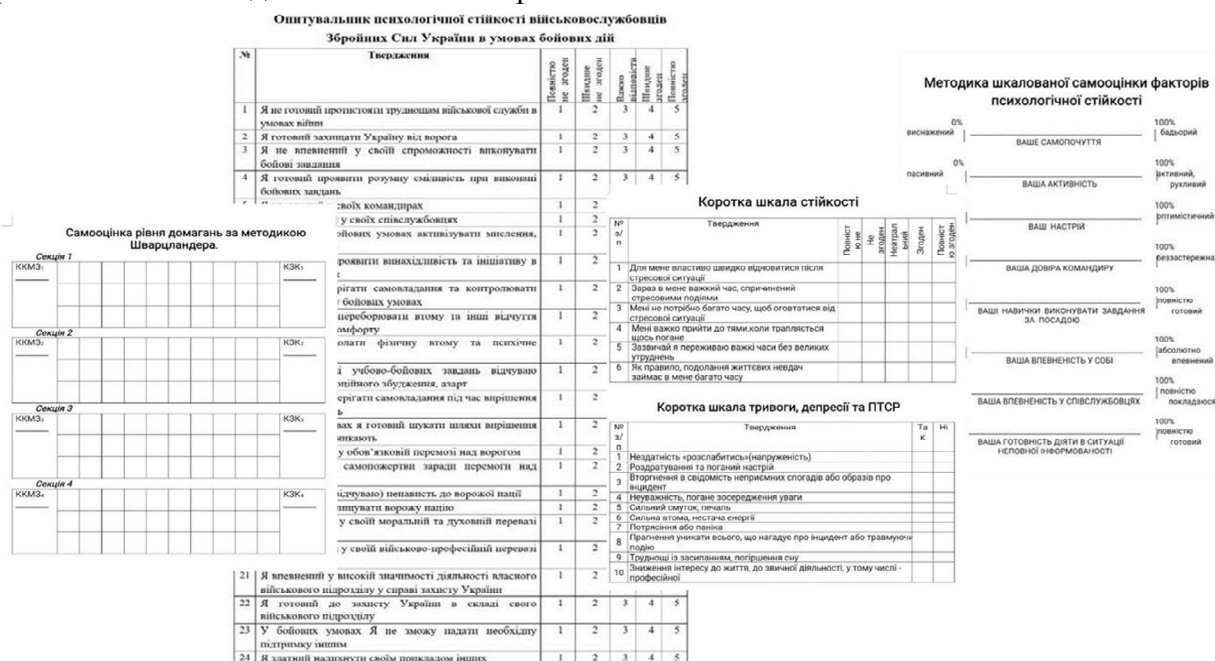

Рисунок 1 – Бланки методик використаних для визначення результативності заходів підтримання психологічної стійкості

Формуючий експеримент проведено у частині, що виконувала завдання за призначенням в районі бойових дій. Підрозділи частини вели бойові дії та здійснювали їх забезпечення.

Експериментальні групи визначалися шляхом випадкового поділу підрозділу (як правило взводу, рідше роти, батареї) на дві групи. У одній групі спочатку проводилася бесіда, а потім опитування, у іншій групі

Питання психології

спочатку опитування а потім бесіда. Робота проводилася одночасно в обох групах різними офіцерами зі зміною місць роботи особового складу (один офіцер проводив бесіду, інший опитування).

Під час підготовки й проведення емпіричного дослідження та аналізу отриманих даних визначено:

контрольовані зовнішні впливи (контрольовані змінні представлені у табл. 1); залежні зміні – показники психологічної стійкості (табл. 2);

умови, якими маніпулює дослідник – порядок проведення опитування за визначеними методиками до проведення заходів підтримання психологічної стійкості (бесіди) чи після її проведення.

Таблиця 1

Порівняння характеристик експериментальних груп

№ з/п	Контрольовані змінні	Середні ранги у різних групах		Значимість відмінностей
		до бесіди (n=36)	після бесіди (n=40)	
1	Вік	16,06	21,05	+ 0,13
2	Загальна стійкість	16,03	16,97	+ 0,78
3	Симптоми тривоги, депресії, ПТСР	16,03	16,97	+ 0,78
4	Самопочуття	21,08	16,43	-- 0,18
5	Активність	20,03	17,28	-- 0,43
6	Настрій	19,59	17,63	-- 0,58
7	Довіра командирів	17,75	19,10	+ 0,70
8	Навички виконувати завдання за посадою	18,53	18,48	-- 0,99
9	Загальна впевненість у собі	18,09	18,83	+ 0,84
10	Загальна впевненість у співслужбовцях	19,28	17,88	-- 0,69
11	Готовність діяти в ситуації неповної інформованості	18,60	17,55	-- 0,76

Експериментальні групи не відрізняються на значимому рівні за віком, особистісною стійкістю, рівнем прояву ознак гострих стресових розладів та іншими контрольованими змінними (див. табл. 1).

Зміна залежних показників (компонентів психологічної стійкості) у групах в яких опитування здійснювалося до та після проведення бесіди представлено у таблиці 2.

Таблиця 2

Порівняння значень показників психологічної стійкості в експериментальних групах

№ з/п	Показники (компоненти) психологічної стійкості	Середні ранги у різних групах		Значимість відмінностей
		до бесіди (n=36)	після бесіди (n=40)	
1	Рівень домагань в умовах невдачі	12,72	22,45	+ 0,01**
2	Здатність контролювати свій стан	14,69	20,79	+ 0,05*
3	Впевненість у собі	13,54	18,81	+ 0,11
4	Готовність нищити ворога	16,59	17,38	+ 0,82
5	Готовність терпіти дискомфорт	17,97	19,88	+ 0,59
6	Переконаність у перевазі над ворогом	14,69	20,79	+ 0,05*
7	Впевненість у командирах та співслужбовцях	20,06	18,10	-- 0,59
8	Готовність до самопожертви	13,54	18,81	+ 0,12

У таблиці бачимо значимі відмінності у бік зростання рівня домагань в умовах

невдачі, здатності контролювати свій стан, переконаності у перевазі над ворогом.

Питання психології

З метою виявлення сторонніх (неврахованих нами) змінних, які могли б вплинути на об'єктивність отриманих даних порівнювалися значення показників психологічної стійкості військовослужбовців частини на етапі її підготовки та застосування. При цьому рівень домагань у військовослужбовців бригади значимо не відрізняється на етапі підготовки та застосування ($n=250 / 197$ відповідно).

З цією ж метою порівнювалися значення показників психологічної стійкості військовослужбовців частини, які брали безпосередню участь у вогневому контакті, перебували під обстрілом та які забезпечували бойові дії. Між цими групами ($n=120 / 77$) військовослужбовців також не виявлено значимих відмінностей у рівні домагань в умовах невдачі.

Підводячи підсумок щодо результативності запропонованої підтримуючої бесіди можемо констатувати доцільність її застосування як інструменту підтримання та розвитку ключових складових психологічної готовності: рівня домагань в умовах невдачі та здатності контролювати свій стан.

Висновки. Необхідність розроблення заходів підтримання психологічної стійкості була викликана відсутністю засобів психологічної роботи, які дозволяли б підтримувати психологічну стійкість в бойових умовах. Оскільки більшість

методик та заходів розраховано на роботу з психотравмою, просвітою, мотивацією на етапах підготовки та відновлення боєздатності частин включно із дебрифінгом, у його розумінні наших та Ізраїльських фахівців.

Розроблена підтримуюча бесіда є адаптацією дебрифінгу до умов та завдань підтримання психологічної стійкості військовослужбовців, які безпосередньо ведуть бойові дії чи здійснюють їх забезпечення в районі ведення бойових дій.

В результаті апробації підтримуючої бесіди встановлено, що експериментальні групи не відрізняються на значимому рівні за віком, особистісною стійкістю, рівнем прояву ознак гострих стресових розладів. Під час оцінювання умов функціонування військовослужбовців також не виявлено значимих відмінностей у різних експериментальних групах. Як результат проведення бесід спостерігаються значимі відмінності у бік зростання рівня домагань в умовах невдачі, здатності контролювати свій стан, переконаності у перевазі над ворогом.

Підводячи підсумок щодо результативності запропонованих заходів можемо констатувати доцільність їх застосування як інструменту підтримання та розвитку ключових складових психологічної готовності: рівня домагань в умовах невдачі та здатності контролювати свій стан.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (2004). Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Перун.
2. Ребер А. (2003). Большой толковый психологический словарь. Основные термины и понятия по психологии и психиатрии (в 2-х томах). Вече.
3. Building Psychological Resilience in Military Personnel : theory and practice (2013) / edited by Robert R. Sinclair and Thomas W. Britt. Washington,
4. Агаєв Н. А., Дикун В. Г., Стасюк В. В. (2020). Особливості організації морально-психологічного супроводу в арміях зарубіжних країн : навч. посіб. НДЦ ГП ЗС України.
5. Combat and Operational Stress Control / Department of the NAVY. (2010) Washington, Headquarters United States Marine Corps.
6. Promoting Psychological Resilience in the U.S. Military Published (2011) : [L. Meredith, C. Sherbourne, and other.]. Santa Monica: RAND Corporation.
7. Крайнюк В. М. (2006). Особливості психологічного забезпечення працездатності спеціалістів в екстремальних умовах. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки* : зб. наук. праць / голов. ред. Судаков В. І.
8. Корольчук М. С. (2003). Психофізіологія діяльності: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Ельга, Ніка-Центр.

Питання психології

9. Хайрулін, О. М. (2015). Психологія професійного вигорання військовослужбовців: [монографія]; за наук. ред. А.В. Фурмана. Тернопіль: ТНЕУ.
10. Корольчук М. С., Крайнюк В. М. (2017). Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах / Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Ельга, Ніка-Центр.
11. Забезпечення психологічної стійкості військовослужбовців в умовах бойових дій (2022) : метод. посіб. / О. М. Кокун, В. В. Клочков, В. М. Мороз, І. О. Пішко, Н. С. Лозінська. Фенікс.

References

1. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (2004) [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language] / Uklad. i holov. red. V. T. Busel. Perun. (in Ukrainian).
2. Reber A. (2003). Bolshoi tolkovyi psikhologicheskyy slovar. Osnovnye termyny u ponyatiya po psikhologii y psykiatrii [Big explanatory psychological dictionary. Basic terms and concepts in psychology and psychiatry] (v 2-kh tomakh). Veche. (in Russian).
3. Building Psychological Resilience in Military Personnel : theory and practice / (2013) edited by Robert R. Sinclair and Thomas W. Britt. Washington.
4. Ahaiev N. A., Dykun V. H., Stasiuk V. V. (2020). Osoblyvosti orhanizatsii moralno-psikhologichnoho suprovodu v armiiakh zarubizhnykh krain [Peculiarities of the organization of moral and psychological support in the armies of foreign countries] : navch. posib. Kyiv : NDTs HP ZS Ukrainy. (in Ukrainian).
5. Combat and Operational Stress Control / Department of the NAVY. (2010) Washington, Headquarters United States Marine Corps.
6. Promoting Psychological Resilience in the U.S. Military Published: (2011). [L. Meredith, C. Sherbourne, and other]. Santa Monica: RAND Corporation.
7. Krainiuk V. M. (2006). Osoblyvosti psikhologichnoho zabezpechennia pratsездatnosti spetsialistiv v ekstremalnykh umovakh [Peculiarities of psychological support of working capacity of specialists in extreme conditions]. Aktualni problemy sotsiologii, psikhologii, pedahohiky : zb. nauk. prats / holov. red. Sudakov V. I. K., Vyp. 7. (in Ukrainian).
8. Korolchuk M. S. (2003). Psykhofiziologhiia diialnosti: pidruchnyk dlia studentiv vysshchykh navchalnykh zakladiv [Psychophysiology of activity: a textbook for students of higher educational institutions]. Elha, Nika-Tsentr. (in Ukrainian).
9. Khairulin, O. M. (2015). Psykhologhiia profesiinoho vyhorannia viiskovosluzhbovtiv [Psychology of professional burnout of military personnel]: [monohrafiia]; za nauk. red. A.V. Furmana. Ternopil: TNEU. (in Ukrainian).
10. Korolchuk M. S., Krainiuk V. M. (2017). Sotsialno-psikhologichne zabezpechennia diialnosti v zvychnykh ta ekstremalnykh umovakh [Social and psychological support of activities in normal and extreme conditions] / Navchalnyi posibnyk dlia studentiv vysshchykh navchalnykh zakladiv. K.: Elha, Nika-Tsentr. (in Ukrainian).
11. Zabezpechennia psikhologichnoi stiikosti viiskovosluzhbovtiv v umovakh boiovykh dii (2022). [Ensuring the psychological stability of military personnel in the conditions of hostilities] : metod. posib. / O. M. Kokun, V. V. Klochkov, V. M. Moroz, I. O. Pishko, N. S. Lozinska Kyiv-Odesa : Feniks. (in Ukrainian).

Summary

Klochkov V. adjunct National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovsky

SUPPORTING THE PSYCHOLOGICAL STABILITY OF MILITARY PERSONNEL IN THE AREA OF COMBAT OPERATIONS

Introduction. *The factors of modern combat exert a significant influence on the course of mental processes (perception, attention, memory, thinking, will, emotions), changing their speed and quality (constancy, selectivity, integrity, stability, volume, concentration, productivity, realism, etc.), which, in turn, determines the effectiveness of combat activities. However, the inevitable experience of stress can have both mobilizing (combat agitation) and destabilizing (stupor, panic, auto-aggression) consequences.*

Purpose. *Verification of the effectiveness of measures to maintain the psychological stability of servicemen within the framework of psychological support of combat operations carried out by military units.*

Methods. *A natural forming experiment has been conducted. In order to maintain psychological stability at an acceptable level, an adapted method of performed actions analysis and a group discussion, conducted according to an adapted debriefing scheme, were employed. To determine the effectiveness of measures to support psychological stability, the following methods have been used: the Brief Resilience Scale (B. Smith), the Brief Scale of Anxiety, Depression and PTSD (adaptation by I. Kotienov), the Methodology for Assessing the Level of Servicemen Psychological Stability (V.V. Klochkov), the Scale for Evaluating Factors of Psychological Stability (G. Kaposlioz), Schwartzlander's Motor Test, observations and expert judgments of the unit's leadership and their decisions based on the taken measures results.*

Originality. *As a rule, when psychologists or psychiatrists refer to psychological stability, they consider it through the prism of psychological trauma, its prophylaxis, prevention, and rehabilitation after it. The proposed approach examines psychological stability in terms of ensuring the successful performance of service and combat tasks under the conditions of the presence of sources threatening the individual needs satisfaction. In this case, the presence of trauma is not denied: it is a proposed approach that would allow most servicemen to realize their strengths and employ them to develop their qualities, in particular, psychological stability. Thus, it concerns starting the process of reflection (awareness of what happened).*

Conclusion. *The experimental groups do not differ significantly in terms of age, personal stability, and the level of manifestation of signs of acute stress disorders. During the evaluation of the functioning conditions of servicemen, no significant differences were identified in different experimental groups either. Significant differences are observed in terms of an increase in the level of aspiration in conditions of failure, the ability to control one's state, and the belief in superiority over the enemy. Summarizing the effectiveness of the proposed measures, we can state the expediency of their use as a tool for maintaining and developing key components of psychological readiness: the level of aspiration in the face of failure and the ability to control one's state.*

Key words. *Combat factors; psychological stability; support; analysis of actions; conversation.*

Received/Поступила: 27.01.23.